

การนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี สำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาสำนักงานปศุสัตว์เขต 1

The Policy Implementation of Thai Agricultural Standard (TAS 6901-2017) with Good Agricultural Practices for Broiler Farm : A Case Study of the Office of Regional Livestock 1

อัญชลินทร์ สิงห์คำ¹ และศุภชัย ยาวะประภาส²
Unchalin Singkhum¹ and Supachai Yavaprabhas²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมถึงปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และล้มเหลวในการนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 และเพื่อศึกษาการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติในพื้นที่สำนักงานปศุสัตว์เขต 1 ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 84 คน ผลการวิจัยพบว่า นโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 เป็นนโยบายที่ไม่ได้บังคับแต่ดำเนินนโยบายภายใต้ความสมัครใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อตัวแสดงในนโยบายที่สำคัญ คือ กรมปศุสัตว์และหน่วยงานภายในกรมปศุสัตว์ ได้แก่ สำนักงานปศุสัตว์เขต สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ รวมถึงกลุ่มเป้าหมายในนโยบาย คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อ ในระหว่างการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงในการปรับปรุงฟาร์มและบริหารจัดการฟาร์มให้เป็นไปตามข้อกำหนดตามนโยบาย รวมถึงไม่พบการจัดสรรงบประมาณเพื่อช่วยเหลือในการปรับปรุงฟาร์มให้ได้ตามข้อกำหนด หรือสนับสนุนด้านอื่นๆ ที่สามารถลดภาระค่าใช้จ่ายของเกษตรกรได้จึงทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อเพื่อผลิตไก่เนื้อเพื่อป้อนโรงงานแปรรูปไก่เพื่อการส่งออก มีสัดส่วนการรับรองมาตรฐานฟาร์มมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อเพื่อจำหน่ายในประเทศและเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อทั่วไป โดยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรฉบับนี้ไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ปัจจัยด้านตัวนโยบาย และปัจจัยด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ ส่วนปัจจัยสำคัญที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินนโยบายให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ได้แก่ ปัจจัยด้านงบประมาณ และบุคลากร ปัจจัยด้านหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ และปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างองค์กร ข้อค้นพบสำคัญในงานวิจัย คือ การนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรฉบับนี้ไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ บทบาทของเอกชนและหน่วยงานรัฐเป็นลักษณะความสัมพันธ์แบบพันธมิตรที่ส่งเสริมผลประโยชน์ร่วมกัน

คำสำคัญ: นโยบายสาธารณะ การนำนโยบายไปปฏิบัติ มาตรฐานสินค้าเกษตร (มกษ. 6901-2560) การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อ

¹ สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยรังสิต
Institute of Public Administration and Public Policy, Rangsit University
E-mail: anchalins@yahoo.com

² สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยรังสิต
Institute of Public Administration and Public Policy, Rangsit University
E-mail: supachai.yava@gmail.com

Abstract

This research aimed 1) to study the policy implementation of the Thai Agricultural Product Standard (TAS 6901-2017: Good agricultural practices for broiler farms), including problems and obstacles; and 2) to investigate factors affecting success in the implementing policy in the area of the Office of Regional Livestock 1. This qualitative study was based on a document review and in-depth interviews with 84 key informants. The results showed the Thai agricultural product standard policy (TAS 6901-2017) was not implemented on a compulsory basis; but on a voluntary one. The key actors in this policy were the Department of Livestock Development and its agencies, the Office of Regional Livestock, the Provincial Livestock Office, and the District Livestock Office, including the policy target group, and broiler farmers. By the time of the policy's implementation, broiler farmers had to bear high costs and expenses to manage and develop their farms in order to comply with the policy's requirements. Furthermore, the lack of budget was allocated to improve the farm and the requirements in other areas where reduced the burden of farmers' expenses, making broiler farmers who have produced broiler chickens to export chicken processing factories. It had a proportion of standard farm certification more than broiler farmers who sold broiler chickens domestically and general broiler farmers. The research found the number one factors which have affected the success of implementing policy on Thai Agricultural Products Standards (TAS 6901-2017) were the policy characteristics and attitudes of the target group. It was followed by political factors related to international trade. The important factors supporting the success of the policy's implementation were budget, personnel, characteristics of the implementing agencies, and organizational communication. The study's key finding was that in order to successfully implement this agricultural product standard policy, the private sector and government organizations should work together in terms of an alliance relationship to foster mutual benefits.

Keywords: Public Policy, Policy Implementation, Thai Agricultural Product Standard (TAS 6901-2017: Good agricultural practices for broiler farms)

วันที่รับบทความ : 10 กรกฎาคม 2565

วันที่แก้ไขบทความ : 7 กันยายน 2565

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 9 กันยายน 2565

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการผลิตไก่เนื้อแช่เย็น แช่แข็ง และผลิตภัณฑ์ไก่แปรรูปเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย เห็นได้จากในปี พ.ศ. 2563 เนื้อไก่และผลิตภัณฑ์ มีมูลค่าการส่งออกมากเป็นอันดับ 5 ของสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ (ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, 2563) โดยประเทศไทยมีศักยภาพการผลิตไก่เนื้ออยู่ในอันดับ 8 ของโลก และมีศักยภาพการส่งออกอยู่ในอันดับ 4 ของโลก ทั้งนี้สินค้าไก่เนื้อที่ส่งออก แบ่งเป็น ไก่สด แช่เย็น/แช่แข็ง และผลิตภัณฑ์ไก่แปรรูป

ภายใต้นโยบายการค้าเสรีของโลกที่มีการแข่งขันกันสูง หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ และองค์การการค้าโลก จึงกำหนดกฎเกณฑ์และมาตรฐานเพื่อควบคุมคุณภาพของสินค้าในตลาดและสร้างความปลอดภัยให้แก่ผู้บริโภค ตลอดจนเพื่อกีดกันสินค้าที่ไม่ได้คุณภาพ ไม่ปลอดภัยเข้ามาจำหน่ายภายในประเทศของตนเอง ทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์เกี่ยวกับการดูแลฟาร์มไก่เนื้อซึ่งเป็นวัตถุดิบต้นน้ำให้ได้มาตรฐาน โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีนโยบายควบคุมดูแลฟาร์มไก่เนื้อขึ้น โดยกำหนดมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงเลี้ยงไก่เนื้อของประเทศไทย พ.ศ. 2542 เพื่อปรับปรุงระบบการเลี้ยงสัตว์ให้เป็นรูปแบบมาตรฐานเดียวกันและมีคุณภาพคุ้มครองผู้บริโภคให้ปลอดภัยในการบริโภคเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์สัตว์จากฟาร์มที่ได้รับรองมาตรฐานจากกรมปศุสัตว์ และได้ตราพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 ขึ้น เพื่อใช้เป็นกลไกในการพัฒนาและยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน มีคุณภาพและความปลอดภัย มาตรฐานในการควบคุมฟาร์มไก่เนื้อจึงถูกกำหนดขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 อันได้แก่ ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง การกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร (มกษ.) 6901-2552: การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อ (Good Agricultural Practices for Broiler Farm; GAP) เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2552 และปรับปรุงเป็น มกษ. 6901-2560 ลงวันที่ 17 พฤษภาคม 2560 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาฟาร์มไก่เนื้อของไทยให้เป็นที่ยอมรับยิ่งขึ้นในระดับประเทศและระหว่างประเทศ

จากผลการดำเนินนโยบายกรมปศุสัตว์ ในระหว่างปี พ.ศ. 2552-2563 พบว่า จำนวนฟาร์มที่ผ่านการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 สะสมรวมทั้งสิ้น 6,840 ฟาร์ม หรือคิดเป็นร้อยละ 21.72 ของฟาร์มที่ขึ้นทะเบียนฟาร์มไก่เนื้อของกรมปศุสัตว์ทั่วประเทศจำนวนทั้งสิ้น 31,485 ฟาร์ม เมื่อพิจารณาเฉพาะปศุสัตว์เขต 1 พบว่า ปศุสัตว์เขต 1 มีฟาร์มที่ผ่านมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 จำนวน 758 ฟาร์ม หรือคิดเป็นร้อยละ 42.92 โดยจังหวัดที่มีจำนวนฟาร์มที่ผ่านการรับรองมาตรฐานมากที่สุด คือ จังหวัดลพบุรี จำนวน 387 ฟาร์ม หรือคิดเป็นร้อยละ 83.40 ของฟาร์มไก่เนื้อในจังหวัดทั้งหมด 464 ฟาร์ม (กรมปศุสัตว์, 2564) เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลที่ปรากฏ มีปริมาณฟาร์มไก่เนื้อที่ผ่านการรับรองมาตรฐานไม่ถึงร้อยละ 50 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบศักยภาพการผลิตและการส่งออกไก่เนื้อของประเทศไทยที่ครองตลาดการส่งออกอยู่ในอันดับที่ 4 และมีแนวโน้มของมูลค่าการส่งออกเพิ่มมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่าปริมาณฟาร์มไก่เนื้อที่ผ่านการรับรองควรมีปริมาณที่มากเกินกว่าร้อยละ 50 เมื่อเทียบกับห้วงเวลาการดำเนินนโยบายของกรมปศุสัตว์ที่มีมานานกว่า 10 ปี ข้อมูลตัวเลขการรับรองมาตรฐานฟาร์มที่ปรากฏนั้นทำให้เกิดข้อคำถามขึ้นมากว่าในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในห้วงเวลาที่ผ่านมามีประมาณ 10 ปี นั้นมีลักษณะการดำเนินงานเป็นไปในลักษณะใดจึงส่งผลให้ฟาร์มไก่เนื้อที่ผ่านการรับรองมาตรฐานฟาร์มมีจำนวนต่ำร้อยละ 50 ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และล้มเหลวในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติในพื้นที่สำนักงานปศุสัตว์เขต 1 ทั้งนี้มุ่งหวังให้งานวิจัยนี้ได้ทราบถึงกระบวนการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ปัญหา อุปสรรคจากการดำเนินนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 นอกจากนี้ผลการวิจัยที่ได้อาจเป็นประโยชน์สำหรับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย แนวทาง และมาตรการหรือแผนงานต่างๆ ต่อไปในอนาคต และเป็นแนวทางให้กับผู้ที่สนใจศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานสินค้าเกษตรประเภทปศุสัตว์อื่นๆ หรือศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในแง่มุมที่แตกต่างกันไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษากระบวนการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติ

1.2.2 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติ

1.2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและล้มเหลวในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา คือ สำนักงานปศุสัตว์เขต 1 ซึ่งครอบคลุม 8 จังหวัด ได้แก่ พระนครศรีอยุธยา นนทบุรี ชัยนาท อ่างทอง สิงห์บุรี สระบุรี ลพบุรี ปทุมธานี ซึ่งสำนักงานปศุสัตว์เขต 1 เป็นเขตพื้นที่ที่เป็นฐานการผลิตวัตถุดิบไก่เนื้อป้อนสู่โรงงานแปรรูปไก่เพื่อการส่งออกทั้งในและต่างประเทศมากที่สุดเป็นอันดับ 1 ของประเทศ การศึกษาได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากตัวแทนของเจ้าหน้าที่และคณะทำงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานปศุสัตว์เขต สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาคมที่เกี่ยวข้องกับฟาร์มไก่เนื้อ สัตวแพทย์ สัตวบาลที่ดูแลประจำฟาร์มไก่เนื้อ และเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อ

1.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “การนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติ ผู้วิจัยมุ่งศึกษากระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับปฏิบัติ เนื่องจากนโยบายนี้ถูกกำหนดโดยหน่วยงานในระดับบนถ่ายทอดสู่หน่วยงานระดับล่างเพื่อนำมาปฏิบัติ โดยมีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องในลำดับขั้นต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่าง ในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ตัวแบบสำคัญที่อธิบายการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติตามแนวคิดทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่าง ได้แก่ 1) ตัวแบบของ Van Meter and Van Horn 2) ตัวแบบของ Mazmanian and Sabatier และ 3) ตัวแบบของ George C. Edwards ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้ จำนวน 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านตัวนโยบาย 2) ปัจจัยด้านทรัพยากร 3) ปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างองค์กร 4) ปัจจัยด้านหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ 5) ปัจจัยด้านการเมืองและสังคม และ 6) ปัจจัยด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาสำคัญ 2 แหล่ง ดังนี้

2.1.1 ข้อมูลจากเอกสาร ข้อกำหนด คำสั่ง ประกาศ ระเบียบต่างๆ รายงานประจำปี คู่มือ และเอกสารต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560

2.1.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ฉบับ ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่

กลุ่มที่ 1 : สำนักงานปศุสัตว์เขต 1/สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด/ สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ/คณะผู้ตรวจประเมินฟาร์ม/ สำนักงานเกษตรจังหวัด และอำเภอในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 1/ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวนรวม 36 คน

กลุ่มที่ 2 : สัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์มสัตว์ปีก/สัตวบาลผู้ดูแลประจำฟาร์ม จำนวนรวม 10 คน

กลุ่มที่ 3 : เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อ จำนวน 36 คน

กลุ่มที่ 4 : สมาคมที่เกี่ยวข้องกับฟาร์มไก่เนื้อ จำนวน 2 คน 2 สมาคม คือ สมาคมผู้ผลิตไก่เพื่อส่งออก และสมาคมสัตวบาลแห่งประเทศไทย

แบบสัมภาษณ์ประกอบขึ้นมาจากประเด็นคำถามหลักที่มีเนื้อหาสาระเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกที่สามารถตอบปัญหาและวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครบถ้วน โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการลงพื้นที่ด้วยตนเอง และสัมภาษณ์แบบออนไลน์ผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ เช่น Line, MSN, โทรศัพท์ และ แยกสัมภาษณ์ที่ละหน่วยงานเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาและปรับเปลี่ยนกระบวนการสัมภาษณ์ในครั้งต่อไปเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น ในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อและประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นอิสระ ดำเนินการเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน-ตุลาคม พ.ศ. 2564

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยภายหลังการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) และจัดหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบ เพื่อให้อยู่ในรูปแบบที่บ่งชี้ลักษณะ กระบวนการและความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ที่ศึกษาได้ชัดเจนขึ้นว่าใครทำอะไร ที่ไหนเมื่อไหร่ อย่างไร กับใคร วิเคราะห์องค์ประกอบ (Content analysis) ของข้อมูลที่ได้เปรียบเทียบกับประเด็นต่าง ๆ ตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่กำหนดไว้ เพื่อนำไปใช้อธิบายถึงกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และล้มเหลวในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติของสำนักงานปศุสัตว์เขต 1

3. สรุปผลการวิจัย

3.1 ขั้นตอน -วิธีการ-ตัวแสดงในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติ

นโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อ เป็นนโยบายที่ไม่ได้บังคับให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อทุกฟาร์มต้องนำไปปฏิบัติ แต่อาศัยการดำเนินงานภายใต้ความสมัครใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อ การนำนโยบายไปปฏิบัติมุ่งเน้นที่การอบรมเพื่อให้มีคุณสมบัติในการยื่นขอรับรองตามข้อกำหนดและการตรวจประเมินฟาร์มหลังจากการยื่นประสงค์ขอรับรองมาตรฐานฟาร์มรวมถึงนำข้อกำหนดในมาตรฐานฟาร์มไปใช้ในการบริหารจัดการฟาร์มไก่เนื้อในระยะหนึ่ง โดยมีตัวแสดงสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ กรมปศุสัตว์ และหน่วยงานภายในกรมปศุสัตว์ ได้แก่ สำนักงานปศุสัตว์เขต สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดและอำเภอ บริษัทผู้สัญญาฟาร์มไก่เนื้อ ผู้ประกอบการฟาร์มไก่เนื้อ รวมถึงเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อทั่วไป

3.2 ปัญหาอุปสรรคต่อการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติ

ปัญหาอุปสรรคต่อการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติ คือ เมื่อเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อสมัครใจนำมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อต้องมีการปรับปรุงฟาร์มและบริหารจัดการฟาร์มให้เป็นไปตามข้อกำหนด เมื่อมีคุณสมบัติครบถ้วนตามข้อกำหนดในมาตรฐานฟาร์มจึงจะสามารถยื่นขอรับรองมาตรฐานฟาร์มได้ ในการปรับปรุงฟาร์มและบริหารจัดการฟาร์มให้เป็นไปตามข้อกำหนดนั้น เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายทั้งหมดค่อนข้างสูงมาก เช่น ค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟาร์มและดูแลฟาร์มอย่างต่อเนื่อง ค่าใช้จ่ายในการจ้างสัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์มเลี้ยงไก่ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นผู้มีคุณสมบัติในการดูแลสุขภาพสัตว์ในฟาร์มเลี้ยงสัตว์ และสัตวบาลหรือบุคลากรที่มีความรู้ในการดูแลสัตว์ปีกมาดูแลในด้านสวัสดิภาพสัตว์ ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการฟาร์มให้เป็นไปตามมาตรฐานเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้ รวมถึงค่าใช้จ่ายต่างๆ ในระหว่างการดำเนินการยื่นขอรับรองมาตรฐานฟาร์ม หากเป็นฟาร์มไก่เนื้อเดิมและต้องการปรับปรุงเพื่อเข้ารับการรับรองมาตรฐานฟาร์ม จำเป็นต้องปรับปรุงโรงเรือนฟาร์มไก่เนื้อให้เป็นระบบปิด ซึ่งโดยส่วนมากต้องปรับปรุงแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) งานโครงสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ (พื้น เสา ผนัง และหลังคา) 2) งานระบบควบคุมอุณหภูมิ และความชื้นในโรงเรือน (พัดลมระบายอากาศ แฉงทำความเย็น และอื่นๆ) 3) งานระบบไฟฟ้าแบบควบคุมอัตโนมัติ 4) งานระบบอาหารและการลำเลียง (ระบบอาหาร ระบบลำเลียง และระบบน้ำอัตโนมัติ และไซโลเก็บอาหาร) 5) ระบบสิ่งแวดล้อม (แหล่งน้ำ บ่อเกรอะ บ่อบำบัดน้ำเสีย บ่อกำจัดขยะ รั้วรอบฟาร์มไก่ รวมถึงรั้วรอบบ่อทิ้งซากไก่) รายละเอียดทั้งหมดอาจมีค่าใช้จ่ายสูงถึง 1,800,000 บาทต่อ 1 ฟาร์มที่มี 1 โรงเรือน นอกจากนี้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อยังต้องมีค่าใช้จ่ายในการจ้างสัตวแพทย์ที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลสุขภาพไก่ต่อเดือนประมาณ 30,000-40,000 บาท ซึ่งเป็นการจ้างแบบไม่ประจำฟาร์ม โดยสัตวแพทย์ 1 คน สามารถดูแลไก่ได้ประมาณ 5,000,000 ตัว และค่าใช้จ่ายในการจ้างสัตวบาลดูแลฟาร์มต่อเดือนประมาณ 15,000-20,000 บาท ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และเขตพื้นที่

3.3 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและล้มเหลวในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ.6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติ

จากผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติอันดับแรก คือ ปัจจัยด้านตัวนโยบาย และปัจจัยด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการเมือง โดยเฉพาะการเมืองระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการค้าระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามมีปัจจัยสำคัญที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินนโยบายให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ได้แก่ ปัจจัยด้านทรัพยากร (งบประมาณ และบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่) ปัจจัยด้านหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ และปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างองค์กร ส่วนปัจจัยด้านสังคมไม่ได้เป็นอุปสรรคโดยตรงต่อการดำเนินนโยบาย อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดของการวิจัยที่ศึกษาทั้งสิ้น 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านตัวนโยบาย 2) ปัจจัยด้านหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ 3) ปัจจัยด้านทรัพยากร 4) ปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างองค์กร 5) ปัจจัยด้านการเมืองและสังคม และ 6) ปัจจัยด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ปัจจัยด้านตัวนโยบาย ปัจจัยด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย ปัจจัยด้านการเมือง และสังคมไม่เป็นตามกรอบแนวคิดของการวิจัย ส่วนปัจจัยด้านหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ปัจจัยด้านทรัพยากร ปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างองค์กร ปัจจัยด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อเป็นไปตามกรอบแนวคิดของงานวิจัยที่ได้กำหนดไว้

4. อภิปรายผล

จากการศึกษา สามารถอภิปรายผลที่เกิดขึ้นได้ดังนี้

4.1 ขั้นตอน วิธีการ และตัวแสดงในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติ

จากการศึกษาพบว่า กรมปศุสัตว์มอบหมายนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2552 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อ ให้แก่สำนักงานปศุสัตว์เขต สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดและอำเภอ นำไปปฏิบัติภายใต้ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการขอรับและออกใบรับรองการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์ พ.ศ. 2558 และประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง กำหนดอัตราค่าบริการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรสำหรับมาตรฐานทั่วไป (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2563 และคู่มือการตรวจประเมินและการออกใบรับรองการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์สำหรับเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ โดยมีขั้นตอน วิธีการ ตัวแสดงในการนำนโยบายไปปฏิบัติมีรายละเอียดดังนี้

1. การนำนโยบายไปปฏิบัติเริ่มต้นจาก สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดและอำเภอ ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อเข้าร่วมการอบรมหลักสูตร “การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์สำหรับผู้ประกอบการ” ระยะเวลาในการอบรม 1-2 วัน โดยผู้เข้าอบรมไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ณ สถานที่ที่ใช้ฝึกอบรมขึ้นอยู่กับสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดกำหนด ซึ่งสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดมีการประชาสัมพันธ์จัดอบรมตลอดทั้งปี คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมอบรมต้องเป็นเจ้าของสถานประกอบการหรือผู้จัดการสถานประกอบการหรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากเจ้าของสถานประกอบการที่ต้องการยื่นขอการรับรอง สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสามารถจัดอบรมการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์สำหรับผู้ประกอบการ “ฟาร์มไก่เนื้อ” อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง อย่างไรก็ตามจำนวนครั้งของการจัดอบรมอาจมากกว่า 1 ครั้ง/ปี ขึ้นอยู่กับการแจ้งประสงค์ขอให้ทางสำนักงานปศุสัตว์จัดอบรมให้เป็นกรณีพิเศษจากบริษัทที่ทำสัญญากับฟาร์มไก่เนื้อ และต้องการให้ฟาร์มไก่เนื้อคู่สัญญาผ่านการรับรองมาตรฐานฟาร์มเพื่อให้ฟาร์มมีคุณสมบัติในการผลิตไก่เนื้อป้อนสู่โรงงานแปรรูปต่อไป โดยบริษัทอาจรับผิดชอบเรื่องสถานที่จัดอบรมในขณะที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดและอำเภอรับผิดชอบในการเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อที่เข้าร่วมอบรมเท่านั้น

2. ผู้ประกอบการฟาร์มไก่เนื้อที่ผ่านการอบรมหลักสูตรดังกล่าวแล้ว นำความรู้ที่ได้จากการอบรมปรับปรุงสถานประกอบการให้เป็นไปตามข้อกำหนด และมีการนำข้อกำหนดในมาตรฐานไปปฏิบัติแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงโรงเรือนเลี้ยงไก่ ระบบการจัดการหรือการเลี้ยง และอื่นๆ นอกจากนี้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อที่ยื่นประสงค์ขอรับรอง

มาตรฐานฟาร์มต้องสมัครใจขอรับการรับรองและยินดีที่จะปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อกำหนด ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติคู่มือ และเอกสารต่างๆ ที่ใช้ในการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์ ต้องไม่ถูกเพิกถอนการรับรอง เว้นแต่เคยถูกเพิกถอนการรับรองมาแล้วมากกว่า 3 ปี และในสถานประกอบการฟาร์มต้องมีสัตวแพทย์ที่มีใบรับรองสัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์มเลี้ยงสัตว์จากกรมปศุสัตว์ ที่ทำหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับสุขภาพสัตว์ภายในฟาร์ม ผู้ประกอบการฟาร์มยื่นแบบฟอร์มการขอรับรองที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดหรือสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ ณ ท้องที่ที่สถานประกอบการตั้งอยู่พร้อมหลักฐานประกอบ และชำระค่าบริการตรวจสอบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร ในกรณีที่เป็นลักษณะของฟาร์มไก่เนื้อที่มีการก่อสร้างใหม่และกำหนดให้มีแบบแปลนฟาร์มและมีรายละเอียดเป็นไปตามข้อกำหนดในมาตรฐานฟาร์มที่พร้อมขอ ยื่นรับรองมาตรฐานฟาร์ม มีงบประมาณรวมทั้งสิ้นประมาณ 3,520,000 บาท ต่อโรงเรือนเลี้ยงไก่ขนาดกว้าง 16 เมตร ยาว 100 เมตร สามารถเลี้ยงไก่ได้ประมาณ 17,600 ตัว/โรงเรือนไก่ 1 ตัว มีค่าใช้จ่ายในการจัดสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่รวม 170-200 บาท หากเป็นฟาร์มไก่เนื้อเดิมและต้องการปรับปรุงเพื่อเข้ารับการรับรองมาตรฐานฟาร์ม จำเป็นต้องปรับปรุงโรงเรือนฟาร์มไก่เนื้อให้เป็นระบบปิด รายละเอียดทั้งหมดอาจมีค่าใช้จ่ายสูงถึง 1,800,000 บาทต่อ 1 ฟาร์มที่มี 1 โรงเรือน นอกจากนี้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อยังต้องมีค่าใช้จ่ายในการจ้างสัตวแพทย์ที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลสุขภาพไก่ต่อเดือนประมาณ 30,000-40,000 บาท ซึ่งเป็นการจ้างแบบไม่ประจำฟาร์ม โดยสัตวแพทย์ 1 คน สามารถดูแลไก่ได้ประมาณ 5,000,000 ตัว และค่าใช้จ่ายในการจ้างสัตวบาลดูแลฟาร์มต่อเดือนประมาณ 15,000-20,000 บาท ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และเขตพื้นที่ ทั้งนี้การปรับปรุงฟาร์มมีระยะเวลาการก่อสร้างหรือปรับปรุงประมาณ 1-2 เดือน อย่างไรก็ตามเกษตรกรสามารถยื่นขอรับรองฟาร์มก่อนได้ เมื่อไม่ผ่านบางข้อกำหนด เกษตรกรจะแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ตรวจประเมิน และส่งผลการแก้ไขให้ผู้ตรวจประเมินพิจารณาเป็นรายข้อกำหนดไปแต่จะมีกรอบระยะเวลาของการแก้ไขเป็นกรณีไป

3. สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดหรืออำเภอดำเนินการพิจารณาเอกสารทั้งหมดของผู้ประกอบการแล้วรวบรวมส่งให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด จากนั้นสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดทำการคัดเลือก “คณะผู้ตรวจประเมิน” โดยคณะผู้ตรวจประเมิน คณะผู้ตรวจประเมินจะทำการลงพื้นที่เพื่อตรวจประเมินฟาร์มไก่เนื้อ ใช้เวลาในการตรวจประเมิน 1-2 วัน ขึ้นอยู่กับขนาดของฟาร์ม

4. สำนักงานปศุสัตว์เขต 1 ทำการคัดเลือก “คณะกรรมการรับรองการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์” เพื่อทำหน้าที่พิจารณาให้การรับรอง คงไว้ซึ่งการรับรอง ต่ออายุ การรับรองพักใช้การรับรอง เพิกถอนการรับรอง และยกเลิกการรับรอง แล้วแต่กรณี ซึ่งผู้ที่คุณสมบัติเป็นคณะกรรมการรับรองได้นั้นต้องมีคุณสมบัติตามข้อกำหนดและขึ้นทะเบียนกรรมการที่สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์จึงจะสามารถทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการรับรองฯ ได้

5. สำนักงานปศุสัตว์เขตแจ้งผลการพิจารณา/จัดทำใบรับรองให้แก่ผู้ประกอบการฟาร์มไก่เนื้อ และรายงานผลต่อสำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์ต่อไป ใช้เวลาในการดำเนินการประมาณ 30 วัน รวมระยะเวลาในการดำเนินงานทุกขั้นตอนประมาณ 115 วัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติมีเพียง 1 หน่วยงานหลัก คือ กรมปศุสัตว์ มอบหมายนโยบายให้หน่วยงานในสังกัดนำไปปฏิบัติตามลำดับการบังคับบัญชา โดยเริ่มจากหน่วยงานส่วนกลาง คือ สำนักงานพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์ ทำหน้าที่จัดสรรงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับนโยบายให้แก่หน่วยงาน คือ สำนักงานปศุสัตว์เขต สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด/สำนักงานปศุสัตว์อำเภอนำไปปฏิบัติโดยไม่ปรากฏหน่วยงานราชการภายนอกองค์กรเข้าร่วมในการดำเนินนโยบาย และมอบหมายงานตามสายการบังคับบัญชา ทำให้การติดต่อประสานงานทำได้คล่องตัว ซึ่งการดำเนินนโยบายที่มีจำนวนหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องจำนวนมากเท่าโดยอ้อมส่งผลให้เกิดปัญหาด้านการประสานงานระหว่างหน่วยงานมากขึ้นตามไปด้วยซึ่งจะส่งผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดความล้มเหลวได้ทั้งนี้ลักษณะการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติเป็นไปในลักษณะจากบนลงล่าง กระบวนการดำเนินนโยบายมีขั้นตอนอย่างชัดเจน

เน้นโครงสร้างองค์การ ช่องทางการสื่อสารระหว่างองค์การ มีกลไกการควบคุมโดยการใช้ดุลยพินิจในโครงสร้างองค์การ ผ่านกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ และแสดงให้เห็นถึงบทบาทการใช้อำนาจของผู้นำขององค์การได้เป็นอย่างดี (Van Meter and Van Horn, 1975) ทั้งนี้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อหรือผู้ประกอบการฟาร์มไก่เนื้อจัดอยู่ในกลุ่มเป้าหมายของนโยบายได้ประโยชน์จากการติดต่อราชการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการฟาร์มไก่เนื้อผ่านหน่วยงานรัฐเพียงหน่วยงานเดียว คือ หน่วยงานภายในกรมปศุสัตว์เท่านั้น

4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินนโยบายนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติของสำนักงานปศุสัตว์เขต 1

จากการศึกษา พบปัญหาและอุปสรรคสำคัญดังนี้

4.2.1 การบริหารจัดการฟาร์มให้เป็นไปตามข้อกำหนดในมาตรฐานฟาร์มต้องใช้เงินลงทุนสูงและอาจไม่คุ้มค่า

มาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 เป็นนโยบายที่นำไปใช้ส่งเสริมให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อในประเทศไทยนำไปปรับปรุงฟาร์มไก่เนื้อให้เป็นไปตามข้อกำหนดการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ไก่เนื้อที่มีสุขภาพดีและเหมาะสมในการนำไปใช้ผลิตเป็นอาหารที่ปลอดภัยสำหรับบริโภค การที่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อจะผ่านข้อกำหนดในมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ต้องใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูงในการปรับปรุงฟาร์มและบริหารจัดการฟาร์มอย่างต่อเนื่อง ค่าใช้จ่ายในการขอรับการตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรสำหรับฟาร์มไก่เนื้อ รวมถึงค่าจ้างสัตวแพทย์ดูแลสุขภาพสัตว์ และสัตวบาลดูแลฟาร์มที่มีอัตราเงินเดือนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประสบการณ์และเขตพื้นที่ที่ตั้งฟาร์ม

4.2.2 งบประมาณครอบคลุมเฉพาะค่าใช้จ่ายบางส่วนของจัดการอบรมก่อนการขอการรับรอง

จากการศึกษา พบว่า ในการดำเนินนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการจัดอบรมหลักสูตร “การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์สำหรับผู้ประกอบการ” เท่านั้น ไม่พบการจัดสรรงบประมาณเพื่อช่วยเหลือในการปรับปรุงฟาร์มให้ได้ตามข้อกำหนด หรือสนับสนุนด้านอื่นๆ ที่สามารถลดภาระค่าใช้จ่ายของเกษตรกรเลย

4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติ

จากการศึกษา พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติของสำนักงานปศุสัตว์เขต 1 มีดังนี้

4.3.1 ปัจจัยด้านตัวนโยบาย

จากการศึกษาพบว่า นโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 เป็นนโยบายที่มุ่งส่งเสริมให้ฟาร์มไก่เนื้อผลิตไก่เนื้อไก่เนื้อที่มีสุขภาพดีและเหมาะสมในการนำไปใช้ผลิตเป็นอาหารที่ปลอดภัยสำหรับบริโภค โดยไม่ได้มีเป้าหมายที่จะให้ฟาร์มไก่เนื้อทุกแห่งทั่วประเทศต้องขอการรับรองมาตรฐาน แต่มุ่งหวังให้ฟาร์มไก่เนื้อสมัครใจขอรับรองมาตรฐานฟาร์ม การที่นโยบายเปิดโอกาสให้เกษตรกรสามารถเลือกที่จะขอหรือไม่ขอรับรองมาตรฐานฟาร์ม ส่งผลให้ฟาร์มไก่เนื้อสมัครใจเข้ารับการรับรองมีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนฟาร์มที่ไม่สมัครใจ ซึ่งฟาร์มไก่เนื้อที่ขอการรับรองตามมาตรฐานนี้ส่วนมากเป็นกลุ่มฟาร์มไก่เนื้อแบบประกันราคา ฟาร์มรับจ้างเลี้ยงและฟาร์มบริษัทที่มีพันธะหน้าที่ในการผลิตวัตถุดิบไก่เนื้อป้อนสู่โรงงานแปรรูปเพื่อการส่งออกเท่านั้น การที่ตัวนโยบายมุ่งส่งเสริมและกำหนดให้เข้าร่วมการรับรองมาตรฐานฟาร์มอยู่บนความสมัครใจของเกษตรกรเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้จำนวนการรับรองมาตรฐานฟาร์มมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับระยะเวลาในการดำเนินนโยบายและเปรียบเทียบกับสภาพการผลิตและการส่งออกไก่เนื้อของประเทศไทย ดังนั้นกล่าวได้ว่าปัจจัยด้านตัวนโยบายมีผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติ การให้ความสำคัญหรือตระหนักถึงเนื้อหาสาระของนโยบาย รวมถึงความชัดเจนในวัตถุประสงค์ของนโยบาย จะส่งผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติประสบผลสำเร็จมากกว่าล้มเหลว สอดคล้องกับการศึกษาของ วรรณภา จีรพันธ์ (2550) ที่ศึกษา “ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ: ศึกษากรณีนโยบายแก๊สโซฮอล์” พบว่า ลักษณะสำคัญของการนำนโยบายแก๊สโซฮอล์ไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ คือ ด้านเนื้อหาสาระของนโยบาย

ที่มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ไว้อย่างชัดเจน รัฐบาลสามารถแปลงนโยบายออกเป็นมาตรการ โครงการและ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนองตอบต่อวัตถุประสงค์หลักของการแก้ไขปัญหาพลังงานของประเทศและการที่ภาครัฐได้กำหนด กลยุทธ์ เป้าหมาย รูปแบบและกระบวนการ ทำให้สามารถเชื่อมโยงในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้เนื้อหาของนโยบายแก๊สโซลีนก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงต่อสังคมส่วนรวมอย่างชัดเจนในอันที่จะแก้ไข ปัญหาผลกระทบจากราคาน้ำมันแพง จึงไม่ได้รับการต่อต้านแต่อย่างใด ทำให้ง่ายต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ อาจถือได้ ว่าเป็นความสำเร็จขั้นต้นที่มีความสำคัญมาก และจะส่งผลสำเร็จในขั้นต่อไป

4.3.2 ปัจจัยด้านทรัพยากร

ทรัพยากรด้านงบประมาณและบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในนโยบายไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนิน นโยบายและมีส่วนช่วยสนับสนุนให้การนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติประสบผลสำเร็จ กล่าวคือ นโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรฉบับนี้ นโยบายหลักจากกรมปศุสัตว์ที่มอบหมายให้สำนักงานปศุสัตว์เขต สำนักงาน ปศุสัตว์จังหวัดและอำเภอในพื้นที่ปศุสัตว์เขตเป็นผู้นำไปปฏิบัติและได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการจัดอบรมใน หลักสูตร “การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์สำหรับผู้ประกอบการ” เป็นประจำทุกปีโดยไม่ได้เฉพาะเจาะจงฟาร์ม ใดเนื้อแต่อย่างใด อาจจัดการอบรมรวมปศุสัตว์ทุกประเภทที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนั้นส่งเสริม เช่น ฟาร์มแพะ ฟาร์มสุกร ฟาร์มจิ้งหรีด เมื่อพิจารณาทรัพยากรด้านบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ สำนักงานปศุสัตว์แต่ละจังหวัด ในเขตพื้นที่สำนักงานปศุสัตว์เขต 1 มีจำนวนบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในแต่ละสำนักงานปศุสัตว์เขต สำนักงาน ปศุสัตว์จังหวัดและอำเภอที่แตกต่างกัน แต่ภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายภายใต้ นโยบายนี้เหมือนกัน ได้แก่ การจัดการ อบรม การทำหน้าที่เป็นวิทยากร การเข้าร่วมเป็นคณะผู้ตรวจประเมินฟาร์ม รวมถึงการทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการพิจารณารับรอง ผลการตรวจประเมินฟาร์ม จากการพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างจำนวนบุคลากรและภาระงานนโยบายแล้ว กล่าวได้ว่า สำนักงานปศุสัตว์เขต 1 สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดและอำเภอมีจำนวนบุคลากรที่เพียงพอกับภาระงานที่ได้รับมอบหมายใน นโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ.6901-2560 ดังนั้น ปัจจัยด้านทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ ปฏิบัติงานในนโยบายไม่เป็นอุปสรรคต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ สอดคล้องกับ Van Meter and Van Horn (1975) ที่กล่าว ว่า ความเพียงพอของเงิน สิ่งจูงใจอื่นๆ และการช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐจะทำให้การดำเนินนโยบายเป็นไป ได้ด้วยดีและเกิดประสิทธิผล แนวคิดของ George C. Edwards (1980) ที่กล่าวว่า การที่องค์การมีทรัพยากรที่เพียงพอต่อ การดำเนินกิจกรรมส่งผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติประสบ และทรัพยากรที่สำคัญประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ที่มีจำนวน เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ มีข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานตามนโยบาย มีการเปิด โอกาสให้ผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วม มีอำนาจหน้าที่และเครื่องมือเครื่องใช้รวมถึงเครื่องมืออำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น อาคาร สถานที่ อุปกรณ์หรือเครื่องมือในการปฏิบัติงาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของของศุภชัย ยาวะประภาษ (2557) ที่กล่าวว่า นโยบายที่จะประสบความสำเร็จนั้นต้องได้รับการสนับสนุนทางทรัพยากรอย่างเต็มที่ทั้งด้านงบประมาณ กำลังคน คุณภาพของบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ทำการ เครื่องมือเครื่องใช้ และที่ดิน อย่างไรก็ตามนโยบายมีปัจจัย ด้านทรัพยากรที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติจะส่งผลให้ในระหว่างการดำเนินนโยบายเกิดอุปสรรคได้ ดังจะเห็น ได้จากการศึกษาของ อิทธิชัย สีดำ (2553) ที่ศึกษา “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขใน พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีผู้นำนโยบายไปปฏิบัติในจังหวัดปัตตานี” พบว่า ความเพียงพอของทรัพยากร ในการปฏิบัติตาม แนวทางนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ถือว่ายังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ของผู้ปฏิบัติหน้าที่ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของงบประมาณที่ไม่เพียงพอในการจัดซื้อเครื่องมือต่างๆ ในการปฏิบัติหน้าที่กำลังพล ที่ไม่มีเพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ และการมีกำลังพลที่ไม่มีประสิทธิภาพเนื่องจากการเปลี่ยนกำลังพลบ่อย และความล้าสมัย ของอาวุธยุทโธปกรณ์ยานพาหนะ และเครื่องมือต่างๆ แต่ถึงอย่างก็ตามการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปฏิบัติหน้าที่ก็ยังคงบรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบาย ทั้งนี้หากมีทรัพยากรในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเพียงพอและทันสมัยเชื่อว่าการปฏิบัติหน้าที่จะมี ประสิทธิภาพมากขึ้นส่งผลให้ความสำเร็จในการนำนโยบายมาปฏิบัติมากขึ้น

4.3.3 ปัจจัยด้านหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ

ปัจจัยด้านลักษณะหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายและมีส่วนช่วยสนับสนุนให้การนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกช. 6901-2560 ไปปฏิบัติประสบผลสำเร็จ โดยสำนักงานปศุสัตว์เขต สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ มีการจัดโครงสร้างการบริหารจัดการนโยบาย ขอบเขตอำนาจหน้าที่ และภาระงานของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติที่ชัดเจน โดยมีรูปแบบการดำเนินงานนั้นเป็นไปในลักษณะการมอบนโยบายผ่านทางสำนักงานปศุสัตว์เขต สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และอำเภอตามลำดับที่มีเขตพื้นที่รับผิดชอบชัดเจนตามโครงสร้างการบริหารราชการ และมีผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ คือ ข้าราชการประจำในสังกัดที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ เฉพาะทางที่มีประสบการณ์สูงมารับผิดชอบเกี่ยวกับมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อโดยตรง ประกอบด้วย นายสัตวแพทย์ นักวิชาการสัตวบาล โดยผู้นำนโยบายไปปฏิบัติในสังกัดหน่วยงานรับรู้ว่าการดำเนินนโยบายนี้เป็นภาระงานประจำหรือภาระงานหลักที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งมีขั้นตอนการปฏิบัติงานในนโยบายอยู่ภายใต้กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่กำหนดขึ้นมาเพื่อใช้ในนโยบายนี้โดยเฉพาะซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติดำเนินนโยบายอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ผู้ไปปฏิบัติมีทัศนคติที่ดีและมีความผูกพันต่อนโยบายมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อในระดับที่สูง โดยพิจารณาจากหน่วยงานมีความคุ้นเคยกับมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อที่นำมาใช้ในอดีตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 จนถึงฉบับปัจจุบันคือ มาตรฐานสินค้าเกษตร มกช. 6901-2560 และเข้าใจในความจำเป็นต้องใช้มาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อมาใช้ควบคุมระบบการผลิตภายในฟาร์มอย่างเข้มงวดเพื่อป้องกันโรคระบาดที่อาจเกิดขึ้น การที่ปัจจัยด้านหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติไม่มีผลต่อการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกช. 6901-2560 ไปปฏิบัติ สอดคล้องกับแนวคิดของ Van Meter and Van Horn (1975) ที่กล่าวว่า ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับลักษณะหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งด้านขีดความสามารถในการปฏิบัติงานสอดคล้องกับนโยบาย ด้านโครงสร้างและทรัพยากรที่เหมาะสม ได้แก่ งบประมาณ สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ พร้อมทั้งด้านการบริหารและด้านเทคนิคอย่างเพียงพอ และผู้ไปปฏิบัติมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายที่นำไปปฏิบัติและมีทัศนคติที่ยอมรับเอานโยบายนั้น นอกจากนี้ยังมีแนวคิดของ Mazmanian and Sabatier (1980) กล่าวถึงประเด็นโครงสร้างองค์การสนับสนุนการนำนโยบายไปปฏิบัติว่า ปัญหาในการประสานงานเพิ่มขึ้นตามจำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งจะส่งผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดความล้มเหลว ทั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ สอดคล้องกับการศึกษาของ รจนา อินคง (2557) ที่ศึกษา “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายแก้ปัญหาหนี้นอกระบบไปปฏิบัติ” พบว่า การนำนโยบายแก้ปัญหาหนี้นอกระบบของรัฐบาลไปปฏิบัตินั้นไม่มีหน่วยงานที่มีโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และกลไกรับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหาหนี้นอกระบบโดยตรง รัฐบาลดำเนินการ ผ่านคณะกรรมการและอนุกรรมการบริหารจัดการนโยบายในลักษณะชั่วคราว ทำให้การนำนโยบายแก้ปัญหาหนี้นอกระบบไปปฏิบัติขาดความต่อเนื่องในการบริหารงาน นอกจากนั้นคณะกรรมการ เหล่านี้ประกอบด้วยกรรมการที่เป็นข้าราชการประจำระดับหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องที่ไม่สามารถปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ในการแก้ปัญหาหนี้นอกระบบเนื่องจากมีภาระงานประจำจากส่วนราชการต้นสังกัดจำนวนมาก อีกทั้งคณะกรรมการดังกล่าวยังประกอบขึ้นจากหน่วยงานราชการจำนวนมากส่งผลต่อการติดต่อประสานงาน และผลงานที่ได้เป็นของคณะกรรมการแต่ไม่ได้มาจากส่วนราชการทำให้ผู้ปฏิบัติขาดแรงจูงใจในการทำงาน นอกจากนี้พบว่าผู้ไปปฏิบัติขาดความรู้ความสามารถ และประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติของหนี้นอกระบบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหนี้นอกระบบ และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาหนี้นอกระบบ รวมถึงผู้ปฏิบัติยังขาดความผูกพันต่อนโยบายเนื่องจากเห็นว่า รัฐบาลกำหนดนโยบายแก้ปัญหาหนี้นอกระบบยังไม่ตรงจุด โดยนโยบายเป็นไปในลักษณะหวัง ผลประโยชน์ทางการเมือง และนโยบายถูกกำหนดมาจากหน่วยงานระดับบนในลักษณะเป็นคำสั่งการ ทำให้ผู้ปฏิบัติดำเนินงานเพียงเพื่อให้ครบตามขั้นตอนของนโยบายเท่านั้น จึงขาดความคิดสร้างสรรค์ในการแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาหนี้นอกระบบที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้การนำนโยบายแก้ปัญหาหนี้นอกระบบไปปฏิบัติไม่ประสบผลสำเร็จ

4.3.4 ปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างองค์กร

ปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างองค์กรไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายและมีส่วนช่วยสนับสนุนให้การนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกช. 6901-2560 ไปปฏิบัติประสบผลสำเร็จ กล่าวคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน

การนำนโยบายไปปฏิบัติมีเพียงเฉพาะหน่วยงานภายในกรมปศุสัตว์เท่านั้น นั่นคือ สำนักงานพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์ (สพส.) สำนักงานปศุสัตว์เขต สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดและอำเภอ การประสานงานหรือการติดต่อสื่อสารมีทั้งหมด 2 รูปแบบ คือ 1) แบบเป็นทางการโดยใช้หนังสือราชการและการส่งการของผู้บังคับบัญชาหน่วยงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย เช่น การส่งการเพื่อปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะผู้ตรวจประเมินหรือคณะกรรมการพิจารณารับรองการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์ ประชุมคณะกรรมการพิจารณารับรอง และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และ 2) แบบไม่เป็นทางการโดยมีช่องทางที่ใช้ในการสื่อสารต่าง ๆ เช่น มีหนังสือเชิญและนัดหมายทางอีเมลล์และหรือทางโทรศัพท์ ที่ผ่านมาการติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติกับเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อ มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นการประสานงานผ่านอาสาปศุสัตว์ในเขตพื้นที่ การกำหนดรายละเอียด รูปแบบ และขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนส่งผลผู้นำนโยบายไปปฏิบัติสามารถนำไปปฏิบัติได้โดยไม่มีอุปสรรค สอดคล้องกับแนวคิดของวรเดช จันทรศร (2552) ที่กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมาจากการประสานงานมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว มีความเที่ยงตรง การสื่อสารระหว่างองค์กรมีความสม่ำเสมอ จำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีน้อย และระดับของความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ชูชาติ ปุษะณวิน (2555) ที่ศึกษาเรื่อง “การนำนโยบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานคร” พบว่า การประสานงาน ช่องทางการติดต่อสื่อสาร การประสานงานระหว่างหน่วยราชการและผู้เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกรุงเทพมหานครไปปฏิบัติ เกิดขึ้นในหลายช่องทาง เช่น การใช้หนังสือราชการ การประชุมแนวตั้งของสำนักพัฒนาสังคม การหารือกับสำนักโดยทางโทรศัพท์ การให้คำแนะนำปรึกษาแก่ชุมชนโดยนักพัฒนาชุมชน การจัดวิทยากรกระบวนการให้ความรู้ในชุมชน เป็นต้น ซึ่งน่าจะมีผลชัดเจนและสามารถสร้างความเข้าใจในข่าวสารข้อมูลไม่คลาดเคลื่อน

4.3.5 ปัจจัยด้านการเมือง และสังคม

ปัจจัยด้านการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นผลมาจากนโยบายการค้าระหว่างประเทศส่งผลให้ข้อกำหนดต่างๆ จากประเทศคู่ค้าเพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการฟาร์มมีมาตรฐานสูงมากขึ้น การดำเนินการต่างๆ ของฟาร์มไก่เนื้อให้เป็นไปตามข้อกำหนดต้องใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูง ฟาร์มไก่เนื้อที่ไม่ได้ผลดีวัตถุดิบไก่เนื้อป้อนโรงงานแปรรูปไก่เพื่อการส่งออกจึงไม่ยอมลงทุนปรับปรุงฟาร์มไก่เนื้อของตน และไม่ประสงค์ขอรับรองมาตรฐานฟาร์มส่งผลให้ตัวเลขของฟาร์มไก่เนื้อที่ผ่านการรับรองของกรมปศุสัตว์มีจำนวนน้อยตามไปด้วย ดังนั้นกล่าวได้ว่า ข้อกำหนดต่างๆ จากประเทศคู่ค้าที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเป็นอุปสรรคต่อการนำนโยบาย มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติ ซึ่งปัจจัยด้านการเมืองระหว่างประเทศส่งผลต่อการดำเนินนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรของประเทศไทยดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ นพดล อุดมวิศกุล (2548) ที่ศึกษาเรื่อง “การเข้าสู่ภาวะและการกำหนดนโยบายสาธารณะ : ศึกษากรณีนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารในประเทศไทย” พบว่า ประเด็นเรื่องมาตรฐานสินค้าและอาหารเป็นปัญหาที่ได้รับมีความสำคัญมากในประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งในประเด็นดังกล่าวเกิดขึ้นจากองค์การระหว่างประเทศส่งผ่านและถ่ายทอดแนวคิดนโยบายมายังประเทศที่กำลังพัฒนาผ่านการประชุมสัมมนาขององค์การระหว่างประเทศจนพัฒนากลายเป็นประเด็นสำคัญในประเทศกำลังพัฒนาทำให้มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารเป็นประเด็นเข้าสู่วาระนโยบายของรัฐบาลในประเทศที่กำลังพัฒนาได้ โดยปัจจัยด้านการเมืองในประเทศไม่มีผลโดยตรงต่อการนำนโยบายนี้ไปปฏิบัติ

ปัจจัยด้านสังคม การกำหนดให้ฟาร์มไก่เนื้อจัดเป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพหรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นกิจการที่มีกระบวนการผลิตหรือกรรมวิธีการผลิตหรือกิจกรรมการให้บริการต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดมลพิษหรือสิ่งที่ทำให้เกิดโรค ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ พ.ศ. 2558 และในข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 กำหนดว่า สถานที่ตั้งฟาร์มไก่เนื้อต้องได้รับการได้รับการยินยอมจากหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น ดังนั้นการยื่นขอรับรองมาตรฐานฟาร์ม เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อต้องแสดงหลักฐานการยินยอมให้ประกอบกิจการจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่น เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้ออาจมีการปรับปรุงฟาร์มและบริหารจัดการฟาร์มให้เป็นไปตามข้อกำหนดของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นนั้นๆ และบางกรณีซึ่งอาจมีเป็นส่วน

น้อยที่ต้องผ่านการทำประชาคมของประชาชนในเขตพื้นที่ (ในบางกรณีที่ฟาร์มถูกร้องเรียนจากประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงฟาร์ม) ซึ่งไม่ได้บังคับใช้เฉพาะฟาร์มไก่เนื้อ ยังรวมถึงฟาร์มปศุสัตว์ทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นฟาร์มสุกร ฟาร์มโคนม มลภาวะของฟาร์มไก่เนื้อสู่ชุมชนในพื้นที่และบทบาทของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นที่มีต่อฟาร์มไก่เนื้อส่งผลโดยอ้อมต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นบริหารจัดการฟาร์มให้เป็นไปตามข้อกำหนดของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ลดทอนแรงจูงใจในประกอบกิจการฟาร์มไก่เนื้อ อย่างไรก็ตามไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ

แนวคิดปัจจัยทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการเมืองภายในประเทศมีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จและล้มเหลวได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรณภา จีรพันธ์ (2550) ที่ศึกษา “ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ: ศึกษากรณีนโยบายแก๊สโซฮอล์” พบว่า การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรมีผลทำให้ความต้องการบริโภคน้ำมันของประเทศเพิ่มมากขึ้นจึงส่งผลกระทบต่อปัญหาพลังงานของประเทศ เมื่อโครงสร้างประชากรของประเทศไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร และรัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนทางอ้อมในการเพิ่มมูลค่าผลิตผลทางการเกษตรผ่านนโยบายส่งเสริมการใช้แก๊สโซฮอล์ อันเป็นการสนับสนุนผลิตผลทางการเกษตรในประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ผลประโยชน์จึงเกิดกับเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศในการสร้างรายได้ สร้างงาน และกระจายการลงทุนสู่ภูมิภาค ทำให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่เริ่มตระหนักถึงความสำคัญถึงปัญหาวิกฤตพลังงานโลกที่ส่งผลกระทบต่ออย่างทั่วถึงกัน ทำให้มีการปรับตัวและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการสนองนโยบายของภาครัฐ ดังนั้นปัจจัยทางสังคมจึงมีส่วนสำคัญในการอำนวยความสะดวกต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ

4.3.6 ปัจจัยด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในนโยบายนี้ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อ จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายมีผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรฉบับนี้ไปปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัจจัยด้านงบประมาณการลงทุนของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อที่มีฟาร์มขนาดใหญ่จะมีความพร้อมในด้านงบประมาณการลงทุน และมีความสามารถในการบริหารจัดการฟาร์มให้เป็นไปตามข้อกำหนดของมาตรฐานมากกว่าฟาร์มขนาดกลาง และรายย่อยที่ผลิตไก่เนื้อจำหน่ายภายในประเทศทำให้ฟาร์มไก่เนื้อกลุ่มนี้ไม่สมัครใจขอเข้ารับการรับรองมาตรฐาน แต่เมื่อพิจารณาถึงทัศนคติที่มีต่อมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อ พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อมีทัศนคติที่ดีและมีความคุ้นเคยต่อ “มาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อ” ที่ต้องมีการปรับปรุงระบบการจัดการภายในฟาร์มให้ได้ตามมาตรฐานที่กรมปศุสัตว์กำหนดโดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลฟาร์มไม่ให้เกิดโรคระบาดในสัตว์ปีกอย่างเด็ดขาด โดยไม่ทราบว่ามีมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อที่กล่าวถึงนั้น คือ มาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ข้อจำกัดด้านในด้านงบประมาณของฟาร์มขนาดกลาง และรายย่อยที่ผลิตไก่เนื้อจำหน่ายภายในประเทศเป็นอุปสรรคต่อการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไปปฏิบัติ ทั้งนี้ข้อจำกัดดังกล่าวถือว่าเป็นปัจจัยที่อยู่นอกเหนือจากการควบคุม ซึ่งยากมากที่ผู้บริหารนโยบายจะเอาชนะอุปสรรคเหล่านี้ ปัจจัยที่คาดการณ์ไม่ได้มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ (มยุรี อนุমানราชชน, 2551) สอดคล้องกับแนวคิดของ Mazmanian and Sabatier (1980) ที่กล่าวว่า ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติประการหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับกรยอมรับและปฏิบัติตามผลผลิตของนโยบาย ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายจะพิจารณาถึงผลได้หรือผลเสียของตนเป็นหลักหากเสียประโยชน์กลุ่มเป้าหมายจะแสดงออกโดยมาสนใจนโยบาย หรือพยายามหลีกเลี่ยงการนำนโยบายนั้นมาปฏิบัติ ทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายสามารถเป็นได้ทั้งปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนและสามารถเป็นอุปสรรคในการนำนโยบายไปปฏิบัติ อย่างไรก็ตามทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายเป็นไปในทางลบส่งผลให้การดำเนินนโยบายมีอุปสรรคเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ พิษญา วิฑูรภิจจา (2562) ที่ศึกษา “ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจชีวภาพสู่การปฏิบัติ: กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี” พบว่าทัศนคติและวิถีชีวิตของเกษตรกร นับเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมโครงการอุบลโมเดล ซึ่งเกษตรกรจะมีความตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องดังกล่าวแตกต่างกัน เหตุผลที่เกษตรกรที่ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการคือ การตระหนักถึงอันตรายของสารกำจัดศัตรูพืชว่ามีผลเสียร้ายแรงต่อสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่เกษตรกร ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งตัดสินใจไม่เข้าร่วมโครงการด้วยเหตุผลที่ว่าการใช้สารเคมีนั้นเป็นสิ่งจำเป็นเพราะการใช้สารเคมีทำได้ง่ายและรวดเร็ว เป็นการทุ่นแรง

และเวลาในการเพาะปลูก อีกทั้งยังได้ผลผลิตที่งอกงาม และเก็บเกี่ยวได้เร็วกว่าการปลูกในระบบอินทรีย์ ด้วยเหตุนี้ทัศนคติส่วนตัวของเกษตรกรจึงนับเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนนโยบายที่มุ่งให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตไปเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ได้

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวในการนำนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มไก่เนื้อไปปฏิบัติ โดยกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยที่ศึกษาทั้งสิ้น 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านตัวนโยบาย 2) ปัจจัยด้านหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ 3) ปัจจัยด้านทรัพยากร 4) ปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างองค์กร 5) ปัจจัยด้านการเมืองและสังคม และ 6) ปัจจัยด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ปัจจัยด้านตัวนโยบาย ปัจจัยด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย ปัจจัยด้านการเมือง และสังคม ไม่เป็นตามกรอบแนวคิดของการวิจัย กล่าวคือ ตัวนโยบายไม่ได้มีเป้าหมายที่จะให้ฟาร์มไก่เนื้อทุกแห่งทั่วประเทศต้องขอการรับรองมาตรฐาน แต่มุ่งหวังให้ฟาร์มไก่เนื้อสมัครใจขอรับรองมาตรฐานฟาร์ม ทำให้นโยบายเปิดโอกาสหรือมีทางเลือกที่จะขอหรือไม่ขอรับรองมาตรฐานฟาร์ม ส่งผลให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อกลุ่มเป้าหมายที่มีงบประมาณไม่มากพอในการลงทุนปรับปรุงฟาร์ม และบริหารจัดการให้เป็นไปตามข้อกำหนดในมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 6901-2560 ไม่สมัครใจเข้าร่วมการรับรองมาตรฐานฟาร์ม ซึ่งแตกต่างจากฟาร์มไก่เนื้อที่มีการเลี้ยงแบบประกันราคา ฟาร์มรับจ้างเลี้ยง และฟาร์มบริษัท ที่มีพันธะสัญญาส่งวัตถุดิบไก่เนื้อป้อนโรงงานแปรรูปไก่เพื่อการส่งออก การบริหารจัดการฟาร์มในบางข้อกำหนด บริษัทผู้สัญญาจะเป็นผู้รับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นการจัดหาสัตวแพทย์ผู้ดูแลสุขภาพสัตว์ และสัตวบาลผู้ควบคุมดูแลภายในฟาร์ม ส่งผลให้ฟาร์มไก่เนื้อกลุ่มดังกล่าวนี้มีสัดส่วนการรับรองมาตรฐานฟาร์มมากกว่าฟาร์มไก่เนื้อที่เลี้ยงเพื่อผลิตไก่เนื้อจำหน่ายในประเทศ นอกจากนี้ปัจจัยการเมืองจากการค้าระหว่างประเทศส่งผลให้ข้อกำหนดมีมาตรฐานสูงมากขึ้นตามความต้องการของประเทศคู่ค้า ประเทศไทยยังต้องการพึ่งพารายได้จากกาส่งออกจึงเลี้ยงไม่ได้ที่ต้อปฏิบัติตามเงื่อนไขการค้าระหว่างประเทศ การปรับข้อกำหนดในมาตรฐานจึงมักเกิดขึ้นอยู่เสมอเพื่อนำมาปรับใช้กับฟาร์มไก่เนื้อ เมื่อในมาตรฐานมีข้อกำหนดที่สูงและเข้มงวดมากขึ้น การรับรองมาตรฐานฟาร์มของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อต้องแลกมาด้วยภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงมากขึ้นตาม อีกทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมจากมลภาวะภายในฟาร์มไก่เนื้อส่งผลกระทบต่อชุมชนรอบข้างเกิดเป็นปัญหาสังคมติดตามมา การแก้ปัญหาของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นออกมาในรูปแบบการทำประชาคม หรือการปรับปรุงฟาร์มตามข้อเรียกร้องซึ่งต้องใช้เงินในการแก้ปัญหาเพื่อให้ฟาร์มกับชุมชนอยู่ด้วยกันได้ ปัญหาที่ในบางกรณีไม่สามารถแก้ได้ มีความเสี่ยงต่อการลงทุนไม่คุ้มกับผลประโยชน์ที่ได้รับจึงส่งผลให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อไม่สนใจที่จะขอรับรองมาตรฐานฟาร์มมากขึ้น หรือหาทางออกโดยการไปประกอบอาชีพอื่น อย่างไรก็ตามในการศึกษานี้พบว่า ปัจจัยด้านหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ปัจจัยด้านทรัพยากร ปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างองค์กร ปัจจัยด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อเป็นไปตามกรอบแนวคิดของงานวิจัย กล่าวคือ นโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ.6901-2560 มีโครงสร้างการปฏิบัติงานโดยใช้หน่วยงานเดียวในการปฏิบัติงาน คือ กรมปศุสัตว์ และหน่วยงานในระดับปฏิบัติ ได้แก่ สำนักงานปศุสัตว์เขต สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และสำนักงาน ปศุสัตว์อำเภอ โดยดำเนินงานภายใต้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่ออกมาเพื่อใช้กับนโยบาย โดยเฉพาะจึงมีขั้นตอน การดำเนินงานที่ชัดเจน ทั้งนี้ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติเป็นบุคลากรที่มีอยู่ในสังกัดที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทาง มีการระบุภาระหน้าที่ขอบเขตความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย นอกจากนั้นนโยบายมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับฟาร์มไก่เนื้อได้ถูกนำมาใช้กับฟาร์มไก่เนื้อในประเทศไทยไม่น้อยกว่า 20 ปี (พ.ศ. 2542-2564) กล่าวได้ว่านโยบายมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อเป็นนโยบายที่เป็นหนึ่งในภารกิจหลักของกรมปศุสัตว์ที่ผูกพันต่อเนื่องยาวนานระหว่างผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ และกลุ่มเป้าหมายของนโยบาย

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงนโยบาย

5.1.1 จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ล้วนเป็นฟาร์มผลิตไก่เนื้อที่เป็นคู่สัญญากับบริษัทเอกชนที่มีศักยภาพในการลงทุนสูง ซึ่งมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนฟาร์มทั่วทั้งประเทศ

ที่ไม่มีการขอยื่นขอรับรองมาตรฐานฟาร์ม ดังนั้นกรมปศุสัตว์ในฐานะหน่วยงานที่กำกับนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร ข้างต้น ควรจัดทำมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อออกเป็น 2 ฉบับ ที่มีข้อกำหนดในมาตรฐานที่แตกต่างกัน โดยมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อ ฉบับที่ 1 คือ มาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อเพื่อการส่งออก ซึ่งมีรายละเอียดในข้อกำหนดต้องเทียบเท่ามาตรฐานสากล มาตรฐานฉบับที่ 2 คือ มาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อเพื่อผลิตไก่เนื้อจำหน่ายในประเทศ มีรายละเอียดข้อกำหนดอยู่บนพื้นฐานที่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อสามารถนำไปปรับใช้ในฟาร์มของตนเองได้และคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคเป็นสำคัญ

5.1.2 เมื่อมีการจัดทำมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อออกเป็น 2 ฉบับ คือ 1) มาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อเพื่อการส่งออก และ 2) คือ มาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อเพื่อผลิตไก่เนื้อจำหน่ายในประเทศ ควรมีการจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับการดำเนินนโยบายมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อในแต่ละฉบับ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริม สนับสนุนปัจจัยด้านต่างๆ ที่จะอำนวยความสะดวกแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อในการเข้าถึงการรับรองมาตรฐานฟาร์มไก่เนื้อได้โดยง่าย ซึ่งอาจจะต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง

5.1.3 เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าร่วมกระบวนการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ.6901-2560 มากขึ้น ควรปรับเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกรผู้ผลิตไก่เนื้อแบบฟาร์มซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักให้มีความตระหนักถึงการเข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอย่างทั่วหน้า เช่น การเพิ่มแรงจูงใจให้กับผู้ที่เข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรดังกล่าวเพื่อให้เกษตรกรรู้สึกเชื่อมั่นที่จะเข้าร่วม เช่น ผลประโยชน์ที่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อควรได้รับเมื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานฟาร์ม

5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อต่อยอดงานวิจัย

5.2.1 ศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นอื่นๆ หรือมิติศึกษามิติต่างๆอย่างเชื่อมโยงกันแบบบูรณาการเพื่อให้เห็นถึงผลของการดำเนินนโยบายอย่างรอบด้าน เช่น มิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านสาธารณสุข มิติด้านความเป็นธรรม หรือมิติทางสังคม เป็นต้น ซึ่งมิติต่างๆ เหล่านี้จะมีข้อมูลบางส่วนที่เชื่อมโยงกัน

5.2.2 ทำการศึกษาข้อมูลในเชิงปริมาณร่วมกับเชิงคุณภาพและขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังประชาชนทั่วไปในฐานะผู้บริโภคสินค้า หรือในฐานะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการผลิตไก่เนื้อที่ได้รับการรับรองมาตรฐานตามหลักสากล และขยายกลุ่มเป้าหมายไปยังหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงสาธารณสุข สภาหอการค้า สภาอุตสาหกรรม สมาคมโรงงาน แปรรูปอาหาร เป็นต้น

6. เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์ (2564). *ข้อมูล Open Data กรมปศุสัตว์*. สืบค้นจาก <https://dld.go.th/th/index.php/th/service-people/opendata-menu/22054-opendata-25630612>
- ชูชาติ ปุษยะนาวิน. (2555). *การนำนโยบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นพดล อุดมวิศกุล. (2548). *การเข้าสู่ระบอบและการกำหนดนโยบายสาธารณะ : ศึกษากรณีนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พิชญา วิฑูรย์กิจจา. (2562). *ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจชีวภาพสู่การปฏิบัติ: กรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- มยุรี อนุมานราชชน. (2551). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์. หน้า 226-229.
- รจนา อินคง. (2557). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายแก้ปัญหาหนี้นอกระบบไปปฏิบัติ*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วรรณภา จิรพันธ์. (2550). *ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ: ศึกษากรณีนโยบายแก๊สโซฮอลล์*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- วรเดช จันทรศร. (2552). *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย (TURA). หน้า 147-165.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2557). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 110-118.
- ศูนย์สารสนเทศการเกษตร. (2563). *สถิติการค้าสินค้าเกษตรไทยกับต่างประเทศ ปี 2563*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. หน้า 10-12.
- อิทธิชัย สีดำ. (2553). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีผู้นำนโยบายไปปฏิบัติในจังหวัดปัตตานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- Edwards, G.C. III. (1980). *Implementing Public Policy*. Washington, D.C.: Congressional Quarterly Press.10-12.
- Sabatier, P., & Mazmanian, D. (1980). The Implementation of Public Policy: A Framework of Analysis. *Policy studies journal*, 8(4), 538-560.
- Sabatier, P. A. (1986). Top-down and Bottom-Up Approaches to Implementation Research: A Critical Analysis and Suggested Synthesis. *Journal of public policy*,6(1), 21-48.
- Van Meter. Donald S. and Van Horn. Cark E. (1975). The Policy Implementation Process: A conceptual framework. *Administration and Society*, 6 (4), 445-487.

